

SEKTÖR TANITIMI

GÜMRÜKSÜZ VE VERGİSİZ SATIŞ MAĞAZALARI
(Duty-Free) İŞLETMECİLİĞİ*

Gümrüksüz ve vergisiz satış mağazaları işletmeciliği, uluslararası terminolojideki ismiyle Duty Free -Tax Free, dünyada ilk kez İrlanda'nın batısında yakıt dolmuş işlemleri ile başladı. Uçaklar yakıt alırken, yolcular da yola çıkmadan önce yemek yiyor, sigara, içki ve hediyelik eşya alıyorlardı. Buradaki ürünler vergisiz ve gümrüksüz olarak satılıyordu, çünkü havaalanı ülkenin geri kalmış bir bölgesi olan Shannon'ı kalkındırmak amacıyla 1947'de oluşturulmuş serbest bir bölgede bulunuyordu.

İlk mağazası 1947'de, Shannon'da açılmadan önce, Diplomatik ve Askeri alanda gümrüksüz ve vergisiz mal tedarik ediliyordu. Fakat bu alanlardaki duty-free mal tedariki, genellikle toptancılık anlayışıyla yürütülüyordu. Böylece havaalanı duty-free anlayışı, 1950'lerin sonuna kadar çok az gelişme gösterdi, 1960'larda hız kazandı ve yenilikçi girişimciler ve ileri görüşlü havaalanı yetkilileri sayesinde daha da ileriye gitti.

1970'lerin dünya ekonomisi, içe dönük ve globalleşmeden uzak bir yapıdaydı. Bu yüzden, doğrudan yabancı yatırımlar sınırlıydı. Günün siyasal düşüncelerine paralel olarak sosyalist akımların etkilediği birçok toplumda ithalat yasaktı. Ürün ve hizmetlerin serbest dolaşımının çok kısıtlı olduğu bu tarihlerde üreticiler, ürün ve hizmetlerini farklı pazarlara sokabilmek için hükümet regülasyonlarının olmadığı kanallar arıyorlardı. Bu kanalları da 'serbest bölge' adı altında yer alan gümrüksüz ve vergisiz seyahat noktalarında buldular. Böylece birçok yeni pa-

zarda, birçok yeni tüketici, ithal ürünlerle ilk kez havaalanları, limanlar ve karayolu giriş noktaları gibi serbest bölgelerde tanıştılar.

Bu durum, dünyanın birçok bölgesinde ve özellikle gelişmiş batı ülkelerinde, seyahat imkanlarının ve yolcuların hızla çoğalması ile 1990'lara dek devam etti. Fakat bu dönemde ortaya çıkan küreselleşme, serbest ticaret anlaşmaları, Avrupa Topluluğu ve daha sonra Gümrük Birliği ile sınırların kalkması ile bir duraklama ve hatta gerileme sürecine girildi.

Gümrüksüz mağaza işletmeciliği ülkemizde 1965 yılında başlamıştır. O tarihlerde satılan ürünler son derece kısıtlı olmakla birlikte, içki ve sigara gibi ana gruplar yoktu. 70'li yıllarda tüm havalimanları, sınır kapıları, deniz limanlarında gümrüksüz satış mağazalarını TEKEK İdaresi işletmeye başlamış ancak bu, uzun yıllar boyunca sadece alkollü içki, tütün ve tütün mamulleri ile sınırlı kalmıştır.

80'li yıllara gelindiğinde, 12 Eylül sonrası oluşan yeni liberal siyasi akıma uygun olarak, Türkiye'nin tüm sınırlarında ve havalimanlarında işletmeciler ve mağazaları hayli çoğaldı. 20'nin üzerinde değişik büyüklükteki şirket, birçok noktada gümrüksüz mağaza işletir hale gelirken, sektörün ekonomik ve istihdam boyutu da ciddi bir gelişme gösterdi.

90'lı yılların sonuna gelindiğinde, Yap-İşlet-Devret projeleri ile birlikte, Duty Free İşletmeciliği de çok daha büyük, karmaşık ve kurumsal bir yapıya evrilmekteydi. Bu arada Türkiye'de turizmin çok gelişmesi, havacılık endüstrisinin büyümesi ile sektör artık son derece ilgi çeker hale gelmişti. Bu ilgi tabii ki yerli sermayenin dışında yabancı işletmecilerde de vardı. Bu çerçe-

vede, 1998 yılında ilk Yap-İşlet-Devret modeli, Antalya havalimanında uygulandı.

Her ne kadar 1 Ocak 1996 da yürürlüğe giren Türkiye ve AB arasındaki Gümrük Birliği anlaşması ile, birçok üründe Gümrük Vergisi kaldırılmış da olsa, buralarda satılan ürünlerin halen vergisiz olması gerek yerli gerekse yabancı yolcular açısından hala cazipti. Ayrıca hızla gelişen ve büyüyen son derece modern bir ortamda yapılan bu perakendecilik, fiyat avantajı dışında da seyahat eden insanları cezbetmeye devam etti.

Sektöre doğrudan yabancı sermaye girişi 2000'li yıllarda da devam etti. Atatürk Havalimanının özelleştirilmesi ile birlikte burada da yabancı ortaklık yapılarak, kurumsal ve güçlü bir işletmecilik ortaya çıktı. Bugün itibarıyla Türkiye'de Gümrüksüz Satış Mağazacılığı ciddi bir ekonomik büyüklüğe ulaşmıştır. Sektörün toplam yıllık cirosu 2012 yılı itibarı ile 1 Milyar Avroyu geçmiş bulunmaktadır.

Sadece sektörün yap-işlet-devret projeleri ile ivme kazandığı 2000 yılından 2012 ye kadar olan dönemi ele alındığında ortaya çıkan rakamlara bakıldığında, 6.5 Milyar Avro üzerinde bir ciro hacmine ulaşılmış, bu cirodan havalimanı, deniz limanı ve sınır kapıları işletmecilerine ve DHMİ başta olmak üzere ilgili devlet kurumlarına ödenen işletme kirası veya imtiyaz bedeli, 2,4 Milyar Avroyu bulmuştur. Bu süre dahilinde devlete ödenen Gelir ve Kurumlar Vergisi 308 Milyon Avro olup, toplam istihdam edilen per-

sonel sayısının 4.500, bu istihdamdan kaynaklanan SGK primleri ödemesi yaklaşık 80 Milyon Avro olduğu hesaplanmıştır.

Gümrüksüz Mağazacılık işletmeciliği artık ülkemizde de son derece modern ve kurumsal bir kimliğe ulaşmıştır. İşletmecilerin tamamı gelişmiş bir bilgisayar altyapısına sahiptirler ve Türkiye genelindeki tüm mağazalarını online olarak denetleyebilmektedirler. Ayrıca Yasa gereği, geliş veya çıkış mağazalarında geçerli yolcu başı alışveriş limitleri sisteme entegre edilerek, kişisel hatalar da minimize edilmiştir. Bu gelişmiş altyapı sayesinde tüm işletmeciler Türkiye genelindeki satış ve stok takibini anlık olarak yapabilmekte, personel denetlenebilmektedir.

Gümrüksüz Satış Mağazacılığı yapabilmeleri devlet tarafından bazı kriterlere bağlanmıştır. Buna göre;

- Şirketlerin TTK'ye göre kurulmuş limitet veya anonim şirket olmaları,
- Bu şirketlerin asgari 5 yıldır faaliyette bulunmaları,
- Ödenmiş sermaye ve ihtiyatları toplamının en az 500.000 TL olması,
- Son beş yılda ödediği kurumlar vergisinin basit ortalamasının en az 20.000 TL olması şarttır.

Türkiye'ye gelen veya giden yolcuların Gümrüksüz Satış Mağazalarından yapabilecekleri alışveriş limitleri aşağıdaki gibidir:

	Geliş (1 Kişi İçin)	Gidiş (1 Kişi İçin)
Sigara	3 karton	9 Karton
Sigarillo	100 adet	300 adet
Puro	50 adet	150 adet
Kıyılmış Tütün	250 gram	750 gram
Pipo Tütünü	250 gram	750 gram
%22'den fazla alkol içeren alkollü içkiler (Viski, rakı vb.)	1 litre	3 litre
%22'den az alkol içeren alkollü içkiler (Şarap, şampanya vb.)	2 litre	6 litre
Parfüm, Losyon, Esans, Kolonya, Lavanta	600 ml	1800 ml
Cilt Bakım Ürünü Ve Makyaj Malzemesi	5 adet	15 adet
Çay	1 kg	3 kg
Çözülebilir Kahve	1 kg	3 kg
Kahve	1 kg	3 kg
Çikolata, Şekerli Ürünler	2 kg	6 kg

* Bu çalışma; Gümrüksüz Satış Mağazaları İşletmecileri ve Tedarikçileri Derneğince hazırlanmıştır.